

РОБЕРТ ТОЛИНГЕР (1859, Фрауенберг–1911, Шабац)

Роберт Толингер, чешки виолончелиста, композитор, диригент, музички критичар и музички педагог, рођен је у месту Фрауенберг 1859. године у Краљевини Бохемији, која је припадала Хабзбуршкој монархији, а данас је то место Хлубока, близу Чешких Будјеовица у Чешкој републици.

О основном школовању Толингера имамо мало података, јер је највероватније похађао школу у родном месту. Познат је податак да је завршио гимназију у Шапцу и да је након тога уписао студије виолончела на чувеном Прашком конзерваторијуму 1874. године, у класи професора Франтишека (Франц) Хегенбарта, које је успешно завршио након пет година студија. Потом, кратко време (од непуних годину дана) проводи у Загребу, где свира виолончело у тамошњем оперском оркестру и наступа са камерним ансамблима. Како је имао амбиције за диригентским позивом, са одушевљењем прихвата позив да буде хоровађа и уметнички директор Друштва за неговање музике – *Гусле*, једног од расадника музичке културе у Војводини и једног од значајних „жаришта“ нових импулса у историји српске музике тога времена и одлази у Кикинду 1880. године. На овој позицији провео је пуних десет година, а Друштво је касније у својим споменицама истицало да је тај период златним словима уписан у историјат овог Удружења и да су га певачи веома ценили као стручњака који је дошао из једне средине у којој се веома негује традиција познавања музичке уметности, како теоријског тако и њеног практичног извођачког аспекта у смислу јавних наступа. Током поменутог периода, Толингер је унапредио ниво хорског певања и компоновао је своје најбоље хорске композиције, а често је наступао и као виолончелиста, о чему су писали бројни листови домаће и иностране штампе. Осећајући да је Велика Кикинда место где би могао да оствари и породицу, оженио се Аном, ћерком локалног православног свештеника Константина Рајковића, а венчани кум им је био председник Српског певачког друштва *Гусле* адвокат Милан Петровић, дугогодишњи Толингеров пријатељ и сарадник. Током свог боравка у Кикинди, Толингер је својим деловањем привукао много омладине и имао је амбицију чак и да отвори музичку школу, међутим, није наилазио на изворе за финансирање оваквог подухвата, али је ипак спроводио мисију музичког образовања младих кроз приватну наставу, на којој су они имали могућност да уче клавир, виолину, виолончело и соло певање. Од свих Толингерових активности, највећи значај има композиторски рад који Толингер није засновао угледавши се на стил својих колега композитора, Чеха у Аустро-угарској царевини и Кнежевини, а касније и Краљевини Србији, већ на сопственим идејама које су реализоване више на пољу вокалне и вокално-инструменталне композиције, као и на пољу тада доминантног жанра композиције писане за клавир соло. За време боравка у Кикинди, написао је преко 20 композиција за мушки, женски и мешовити хор, око 135 дечјих песама, више соло песама, једну литургију, мноштво духовних, више клавирских композиција, као и композиција за друге инструменте. Од већих дела, компоновао је оперету *Весели морнари*; једну симфонију; кантату *Циганин*; кантату *Косовка*, која је свакако једно од његових најбољих дела, а написана је за хор, солисте и клавир, четвороручно, са финалом за два хора 1888/1889. године, поводом 500-годишњице Косовске битке. Честе су и соло песме писане на речи наших познатих песника, а нарочито је био заступљен Јован Јовановић Змај, као један од најрепрезентативнијих песника за децу на овим просторима. Толингерове композиције

писане за клавир соло су компоноване под снажним утицајем сличних остварења Роберта Шумана и Петра Иљича Чајковског. То су обично клавирски комади повезани у циклусе, чак се и наслови тих циклуса поклапају са Шумановим, као што је случај код композиције *Листићи из албума*, као и стилизација народне музике, као што је то у композицији *Сватовац*, која музички одражава народне песме везане за обичај свадбе и *Велико коло*, карактеристичан плес који се традиционално игра у Банату. У овом контексту, занимљиво је указати на Толингеров став према музичком фолклору. Он је у духу композитора националних школа сматрао да је народна музика веома важна, не само за уметничку музику већ и да је она саставни елемент живота и, посредно, културе једног народа: *Творење је то, шта више, рапсодична изјава онога што је човек напрасно доживео. У тој непосредности, у тој наглости изјаве онога што човека изнутра покреће, лежи, с једне стране, неразделиво јединство међу предметом, што има да се прикаже и међу самим приказом тога предмета, а с друге стране – оно силно прамоћно и свеже у народном гласовном језику...*

Колико је Толингер аналитички посматрао све токове у музици, па и народну музику, која се до данас одржала на просторима Војводине, може се увидети кроз ове његове речи: *У другој линији даје ритам у народној музици скоро још више него у гласовном обзиру израза, битно прегнантним особеностима. И то ритам у ужем и ширем смислу речи. Већ у тактичком дељењу мотива, још више с обзиром на врсте такта, највише пак у градњи ставова и периода, указују се карактеристични типови народне музике. У музици као уметности ређе налазимо оно наглашавање арзе, што у народној музици није ретко, даље често ону наглу промену у такту и неправилну грађу ставова и периода... Народна музика је оригиналнија и карактеристичнија што је више народ достигао самосталност бића као излив индивидуално обилнијег му осећања и мишљења. Сасвим добро вели Русо: 'Нема народа без народне песме'.*

Толингер је био један од првих представника програмске композиције у српској музици која је писана на неки текстуални предложак, а чији је циљ био да музиком опише радњу која се одвија у самом тексту. У Кикинди је почео да излази Музички часопис *Гудало*, чији је покретач и идејни творац био Толингер. За годину дана излажења, штампано је десет бројева *Гудала* и уз свако издање је штампана по једна Толингерова композиција. Овај јединствени музички часопис имао је, за оно време, велики број претплатника и помагао је многим певачким друштвима да обнове репертоар и подигну квалитет хорског певања. Једна од значајних Толингерових делатности на пољу музике била је и музичка критика којом се он бавио веома интензивно, као и писањем текстова о музици у поменутом часопису, али и у Милетићевој *Застави* и другим новинама. Колико је значајан његов рад као музичког критичара, говори у прилог томе да су се музичари, које је он оценио као недовољно способне или лоше, веома љутили на њега и у неколико случајева га отворено јавно прозивали због тога. Касније се, међутим, показало да је Толингер био у праву, јер није дозволио да се медиокритети представљају као врхунски уметници, већ је знао где је њихово место и значај који је несумњиво постојао. Највећи траг Толингер је свакако оставио као хоровађа, односно диригент и уметнички руководилац Певачког друштва *Гусле*, а касније и многих других. Гостовао је са својим *Гуслама* у многим околним градовима, у Темишвару, Вршцу, Новом Саду, Мољу и другим местима. Упоредо са радом на музичкој едукацији својих певача и суграђана, Толингер је

неговао добре односе са певачким друштвима из других средина: Панчева, Вршца, Шапца, Сомбора и Београда, па је тако водио рачуна и да у Кикинду долазе квалитетни ансамбли, између осталих је гостовало и Београдско певачко друштво, са својим диригентом и уметничким руководиоцем Стеваном Стојановићем Мокрањцем, реномираним композитором, диригентом, мелографом, музичким педагогом, човеком који је један од водећих представника културне дипломатије Краљевине Србије друге половине 19. века. Толингер је са Мокрањцем био дугогодишњи пријатељ, чак се у појединим изворима наводи да су били побратими, што није немогуће, јер су братимљења између српских певачких друштава, као стожера националних и родољубивих идеја, била честа појава која је представљала јачање заједнице као такве у борби за дисеминацију српске културе кроз различите облике уметности, где је музика имала водећу улогу.

Након овог веома плодног десетогодишњег периода у Кикинди, Толингер, услед проблема и немиких догађаја у породици, путује на Цетиње, где се посвећује просветно-педагошком раду и повремено концертира свирајући виолончело и клавир. Цетиње је тада (у последњој деценији 19. века) било културно средиште у коме је деловао за време владавине Кнеза Николе Зетски дом, који је у свом саставу имао штампарију, библиотеку, архив, музеј, а при њему су деловала и разна културна друштва, као што су Друштво књижевника, Добровољно позоришно друштво, Пјевачко друштво, Војни дувачки оркестар, дејчи хорски ансамбли, као и многобројни вокални и инструментални солисти. Толингер је био ангажован као учитељ музике у Гимназији, Богословији и Женском институту. Као и у Кикинди, Толингер је покушао и овде да штампа своје композиције, али није наишао на добар одзив и интересовање културне јавности за његова дела, међутим суграђани су га изузетно ценили као музичког педагога који је унапредио музичко образовање у институцијама у којима је био ангажован. Нарочито је значајно то што је ученике научио да певају по нотама. Успешни јавни наступи, које је предводио у наведеним институцијама, иницирали су оснивање Друштва *Горски вијенац* 1894. године, чији је задатак био неговање традиције извођења инструменталне музике, па је тако постојећи Војни дувачки оркестар добио појачање у виду гудачког корпуса и тиме убрзо постао репрезентативни дворски оркестар. Толингер је и даље неговао своје контакте у земљи и иностранству са својим колегама музичарима, па је тако са Београдским певачким друштвом гостовао и Мокрањец, који се и овом приликом поново сусрео са њим, као и чешки етномузиколог и мелограф Лудвиг Куба, са којим је Толингер, такође, био дугогодишњи сарадник. Након овог периода на Цетињу, Толингер се враћа у родну Чешку, у престоницу Праг, где је имао идеју да покрене једну иницијативу представљања српске музике у Европи кроз низ концертних турнеја са једним мањим оркестром, међутим, ова идеја није наишла на финансијску подршку, те није реализована. Веома кратко остаје у Прагу, јер већ 1902. године добија позив од Шабачког певачког друштва, који прихвата и постаје његов диригент и уметнички руководилац. Тада почиње његова плодна делатност у Шапцу, где такође, поред обавеза са певачким друштвом, обавља мисију музичке едукације младих тако што предаје музику у Гимназији, као и новооснованој Вишој женској школи. Како је у обе институције имао добре хорове, он је у неколико наврата, за посебне прилике, удруживао њихове снаге и формирао мешовити хор, који му је омогућавао да се и на композиторском плану оствари, у већој мери компонујући богатија и комплекснија дела. Где год се налазио, у ма којој средини, Толингер је неуморно радио на унапређењу културног амбијента и на едукацији његових

суграђана на пољу музике. Био је изузетно посвећен овом узвишеном циљу, па је такав самопрегорни рад вероватно утицао и на његово здравствено стање, које се погоршало две године пред смрт. Роберт Толингер концертирао је једном пред краљем Србије Петром Карађорђевићем Првим, а за дугогодишњи рад на пољу српске музике и за педагошки рад, додељено му је више од 25 признања. Умире од запаљења плућа 1911. године у Шапцу. Шапчани су му двадесет година касније, у знак захвалности, подигли надгробно спомен-обележје, а финансијери су биле угледне институције у којима је Толингер за живота оставио трага, као што су: Шабачко певачко друштво, Певачко друштво *Гусле* из Кикинде, Шабачка гимназија, Шабачка банка, Коло српских сестара у Шапцу, као и наша позната књижевница Исидора Секулић. Том приликом су се братимила два града у којима је Толингер провео највећи део свог живота, Шабац и Кикинда.

Музички примери:

Роберт Толингер: [*Црна ноћ*](#), за женски хор и клавир на текст Јована Јовановића Змаја, Хор *66 девојака*, диригент Бранко Ђурковић;

Роберт Толингер: [*Два мала комада за клавир*](#), Душан Трбојевић, клавир.